

Remissvar avseende Rikssintresseutredningens betänkande Planering och beslut för hållbar utveckling (SOU 2015:99)

Föreningen för gruvor, mineral- och metallproducenter i Sverige (SveMin) är nationell branschförening för gruvor, mineral- och metallproducenter i Sverige. Antalet medlemsföretag uppgår till ett 40-tal. Medlemsverksamheterna förekommer i hela landet, varav gruvorna huvudsakligen är lokaliserade till norra Sverige och Bergslagen.

SveMin tackar för möjligheten att lämna synpunkter på Rikssintresseutredningen. Nedan lämnas först synpunkter av allmän karaktär på utredningen och behovet av ändringar i nuvarande hushållningsbestämmelser. Därefter lämnas synpunkter på delar av författningsförslagen.

1 Allmänna synpunkter

1.1 Övergripande

Det övergripande intrycket är att utredarna har gjort ett bra arbete. Som framgår av utredningen är varken utformningen eller tillämpningen av de nuvarande hushållningsbestämmelserna tillfredsställande. Det är därför nödvändigt med en förändring.

Ett exempel på hur systemet används i stor skala för vissa riksintressen är Naturvårdsverkets förslag under hösten 2016 att inrätta nya områden av riksintresse för friluftslivet. Förslaget innebär en ökning från 215 till 312 områden (varav 34 % är helt nya områden). Inget område har tagits bort vid översynen.

Bristerna med nuvarande bestämmelser kan sammanfattas med utredarnas ord: *”Systemet för hushållning med mark och vatten har ett regelverk som är splittrat på flera lagar och svåröverskådligt, vilket också bidrar till otydlighet och oklarheter vid tillämpningen.”* (sid. 27). Dessutom har (som utredarna konstaterat) närmare hälften av Sveriges yta pekats ut som områden av riksintresse enligt 3 kap. MB och mer än hälften av landets yta utgörs av olika riksintresse om nettoarealen av både 3 och 4 kap. MB läggs ihop (sid. 283). Detta, tillsammans med att det råder en missuppfattning om att hushållningsbestämmelserna utgör allmänna skyddsbestämmelser (till förmån för bevarandeintressen) (sid. 405), innebär att de är en hämsko på ändamålsenlig markanvändning.

1.2 Välkomna förslag

Svemin vill särskilt lyfta fram några viktiga förtydliganden som utredningen föreslår:

- a) Det är viktigt att beslut om markanvändning fattas utifrån en helhetssyn som grundas på att mark (eller vattenområden) ska användas för det eller de ändamål som de är lämpade för.
- b) Det är viktigt att bedömningarna om vad som är lämplig markanvändning utgår från just det faktum att områdena ska kunna användas för olika angelägna ändamål, inte att de så långt möjligt ska bevaras orörda.
- c) Det är nödvändigt att konkurrensförhållandena mellan olika anspråk uppmärksammas och kan hanteras genom hushållningsbestämmelserna. Utredarnas förslag om att allmänna intressen och riksintressen ska tillgodoses är därför en viktig förändring till det bättre. Som jämförelse kan nämnas att nuvarande bestämmelser innebär att befintliga utpekade intressen ska skyddas mot påtaglig skada, vilket i praktiken gör det svårare att tillgodose angelägna exploateringsintressen (t.ex. utvinning av samhällsviktiga metaller och mineral) jämfört med bevarandeändamål som inte förutsätter ändrad markanvändning.
- d) Det är bra att de föreslagna bestämmelserna tydligt anger att möjligheter till samutnyttjande av ett område för olika ändamål ska prövas i planerings- och beslutsprocesser.
- e) Det är viktigt med tydliga kriterier för vad som kan utgöra ett riksintresse. Dessa kriterier måste utgå från grundläggande utgångspunkter som är gemensamma för alla riksintresseändamål. Beslut om riksintressen måste vara tydligt motiverade och kunna härledas både till tydliga kriterier och till de grundläggande utgångspunkterna.

1.3 Oklarheter och farhågor

Svemin vill påpeka några farhågor och oklarheter med utredningens förslag:

- a) Gränsdragningen mellan vad som är områden av väsentligt allmänt intresse respektive områden av riksintresse riskerar att bli diffus. Det är viktigt med tydliga kriterier för vad som krävs för riksintresseutpekande och att dessa kriterier följs. Det är också viktigt med en tydlig grund för vad som är väsentligt allmänintresse.
- b) Om utredningens förslag genomförs får det inte bli en "kamp mot klockan" att hinna utse områden av riksintresse före andra sektorsmyndigheter. När det till exempel gäller områden som är (eller kan bli) av riksintresse för sitt innehåll av värdefulla ämnen och material är riksintresseutpekandet ofta beroende av att det finns prospekteringsresultat att utgå ifrån. Prospektering är en tidskrävande och kostsam process att utföra. Statens geologiska undersökning använder ofta prospekteringsresultat från företag som bedriver prospektering vilket betyder att processen för riksintresseutpekande är beroende av information från externa aktörer. Förslag till nya riksintesseområden behöver kunna vara en kontinuerlig process där nya områden har samma förutsättningar att utses som tidigare utpekade riksintressen för andra ändamål inom samma område.
- c) En farhåga av mer allmän karaktär gäller industrimineral som kalkstensfyndigheter (som inte är koncessionsmineral och som därmed inte omfattas av minerallagen). Dessa fyndigheter nämns inte särskilt i utredningen. Det är viktigt att kalkstensfyndigheter även i fortsättningen utpekade som riksintressen eller områden av väsentligt allmänt intresse på samma sätt som fyndigheter av koncessionsmineral. Det är också viktigt i dessa fall att markägarnas (dvs. de

som kan och vill utvinna kalkstensfyndigheterna) rättigheter till marken tydliggörs i processen.

2 Kommentarer på lagförslagen

Svemin föreslår följande ändringar i utredningens förslag (ändringar markeras med röd färg):

2.1 3 kap. miljöbalken

2 §

*Bestämmelserna i detta kapitel och 4 kap. innebär att överväganden om användning av mark- och vattenområden ska göras utifrån en helhetssyn som främjar att mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning **uppnås**.*

Bestämmelser om planer och planeringsunderlag till stöd för tillämpningen finns i 6 kap. 19–22 §§.

Kommentar: Undvik ordval som tenderar att gynna bevarandeintressen jämfört med exploateringsintressen.

4 §

*Ett riksintresse eller väsentligt allmänt intresse tillgodoses i ett beslut om området, **eller tillräckligt stor del av området**, fortfarande är lämpligt för det ändamål och den verksamhet som intresset avser så att det är möjligt att använda eller bevara området eller bedriva verksamheten i enlighet med intresset.*

*Att mark- och vattenområden kan användas för flera ändamål samtidigt framgår av 1 §. Möjligheter till samutnyttjande av ett område, **eller tillräckligt stor del av området**, för olika ändamål ska **främjas och prövas** i planerings- och beslutsprocessen.*

[...]

Kommentarer:

- 1) Riksintresseområden kan i vissa fall omfatta stora ytor. Det bör därför klargöras att ett ändamål kan tillgodoses även om delar av riksintesseområdet samutnyttjas för andra ändamål.
- 2) Det bör förtydligas att möjlighet till samutnyttjande ska främjas.

6 §

Ett mark- och vattenområde är

[...]

2. av riksintresse, om det ur ett långsiktigt hushållningsperspektiv är av stor nationell betydelse att området används för ett visst ändamål och regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har beslutat att området är av riksintresse enligt 11–15 eller 18 §§.

Området kan endast vara av stor nationell betydelse för att

1. värna värden av särskild nationell vikt,
2. uppfylla Sveriges internationella åtaganden,
3. genomföra nationellt viktiga strukturer eller nationella mål, **strategier**, planer och program av betydelse för en hållbar utveckling,

4. tillgodose behov av råvaror eller viss industriell verksamhet, eller
5. säkerställa totalförsvarets behov.

Kommentarer:

- 1) Det är ganska otydligt vad punkt tre i bestämmelsen egentligen omfattar. För att undvika begränsningar som inte är avsedda behöver ordet "strategier" läggas till.
- 2) För att ännu tydligare visa att markanvändning som innebär exploatering kan vara av nationell betydelse bör ytterligare en punkt (se punkt 4 ovan) läggas till

14 §

Mark- och vattenområden som innehåller värdefulla ämnen eller material *och områden som behövs för utvinning av sådana ämnen eller material* kan vara av väsentligt allmänt intresse och av riksintresse.

Kommentar: Utredarna konstaterar, helt korrekt, att det inte enbart är de värdefulla ämnena och materialen som ska skyddas; även möjligheterna att utvinna dessa är central (se sid. 526). För att utvinning ska kunna genomföras behöver ofta mark utanför området med själva fyndigheten användas (vilket utredarna har insett men tycks ha tagit för givet vid utformningen av paragrafen). Att även sådan mark kan vara av väsentligt allmänt intresse och riksintresse behöver förtydligas i bestämmelsen.

15 §

Mark- och vattenområden som är särskilt lämpliga för anläggningar för industriell *verksamhet*, energiproduktion, energidistribution, väg-, järnvägs-, luftfarts- och sjöfartskommunikation, elektronisk kommunikation, vattenförsörjning, avfallshantering eller kärnavfallshantering kan vara av väsentligt allmänt intresse och av riksintresse.

Kommentar: undvik ordval som riskerar att bli onödigt begränsande.

2.2 Förslag till förordning om ändring i förordning (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden

7 §

[...]

11. innehåller värdefulla ämnen eller material *eller som behövs för att utvinna dem* (3 kap. 14 §) ansvarar Sveriges geologiska undersökning,

Kommentar: behovet av förtydligandet motiveras med hänvisning till kommentaren till Svemins föreslagna ändring av 3 kap. 14 § MB (se ovan).

Stockholm den 28 februari 2017

Svemin, genom

Per Ahl, vd

Kerstin Brinnen, branschjurist